

Rockmusik som folkminne

Syftet med detta paper är att presentera ett material som studenter vid Malmö högskola skapar för att dokumentera rockkonserter i vår samtid. Tanken är att locka andra att använda materialet i sin forskning, samt inspirera till liknande dokumentationsprojekt. Jag tycker att det vore intressant om papret skulle kunna fungera som ett avstamp till en mer övergripande diskussion om dokumentation av populärmusiken som kulturarv och kanske till och med generera gemensamma projekt kring detta.

Bakgrund

Hösten 2006 startade jag tillsammans med Mats Greiff kursen Rockmusik, ungdom och samhälle (15 hp) vid Malmö högskola. Bakgrunden till detta initiativ var att vi under några års tid alltmer intresserat oss för detta forskningsfält. Efter att årligen ha medverkat vid konferensen Rock och samhälle i Hultsfred började vi fundera på hur forskningen skulle kunna omsättas i grundutbildning. Till att börja med gav vi seminarier för blivande lärare. Dessa var så framgångsrika att vi såg det som möjligt att göra något mer.

Kursen som går halvfart på kvällstid lockar såväl studenter från högskolans olika områden som yrkesverksamma i olika åldrar, dock med tyngdpunkt på ålderskategorin 20-30 år. Könsfördelningen är någorlunda jämn, med en viss övervikt av kvinnor. Under de senaste åren har jag delat undervisningen med etnologen Fredrik Nilsson.

Kursen har ett studentaktivt arbetssätt vilket innebär att mycket av undervisningen kretsar kring studenternas egna specifika intressen. Jag ska här inte i detalj gå igenom hur upplägget ser ut, men nämna några saker. Kursen inleds med att var och en muntligt berättar sin rockhistoria utifrån frågor av slaget: *När började jag lyssna på musik, vad lyssnade jag på, vem fick jag detta intresse av, hur förändrades min smak och varför, innebar musiken något för min stil i övrigt; t ex kläder, vilka gemenskaper skapades via musiken* etc. Genom denna övning lär alla att känna varandra lite grann och vi formulerar

frågor som blir viktiga i resten av kursen kring till exempel generation, klass, genus, etnicitet, subkultur – mainstream, smak med mera.

Därefter gör vi en exkursion och går på en konsert tillsammans. Vi ger inga specifika instruktioner inför detta mer än att de ska se sig omkring och känna av atmosfären. Denna kväll innebär också att studenterna kan umgås under lite mer avslappnade former, vilket bidrar till att skapa en bra anda i gruppen under den fortsatta kursen. Eftersom momentet alltid ligger andra torsdagen efter terminsstart är det slumpen som avgör vad det blir för konsert; någon gång har det blivit The Kristet utseende på KB i Malmö andra gånger har vi sett lokala förmågor på mindre ställen.

Exkursionen följs upp av att Fredrik vid följande kurstillfälle gör en kulturanalys av konserten. Därmed förses studenterna med kulturanalytiska ”glasögon” som de sedan ska använda sig av när de själv får i uppgift att gå på en konsert och analysera den. Detta är examinationsuppgift för kursens första delkurs. De skriver ett paper som sedan diskuteras vid ett seminarium. Det är dessa papers som detta paper handlar om.

Folkminnen

När jag för någon tid sedan arbetade med en artikel om folkrörelsernas framväxt till en stadsmonografi utgick jag främst från protokoll från föreningar, kommunala handlingar, minnesskrifter och en del samtida tidningsartiklar. När jag skrivit ett tag tyckte jag att det var något som fattades. Jag ville komma bakom den officiella bilden som berättades av de ledande personerna och hitta ett inifrånperspektiv där enskilda människors erfarenheter av folkrörelserna blev synliga. Steget blev då att söka mig till folkminnesanteckningar. I folklivsarkivet i Lund och Lunds kyrkohistoriska arkiv hittade jag berättelser av människor som innehöll uppgifter och perspektiv som inte fanns att tillgå i något av de andra materialen.

På samma sätt kan man tänka om rockens historia. Rockforskaren använder sig oftast av material som på något sätt skapats av branschen. Det kan handla om artisternas låttexter, självbiografier, biografier, intervjuer med artister och recensioner. Publikperspektivet är däremot svagt representerat vilket hänger samman med att det inte finns så mycket material att tillgå, såvida rockforskaren inte skapar det själva. Ett sätt att

göra detta är att använda sig av muntlig metod, ett annat är att göra fältstudier med observationer. Alla som arbetat på detta sätt vet dock att det är arbetskrävande.

Ett material blir till

I kursen Rockmusik, ungdom och samhälle skapas ett intressant material genom studenternas konsertanalyser som kan komma att bli av värde för framtida rockhistoriker. Sedan hösten 2006 har studenterna varje termin gjort fältstudier vilket hittills generat drygt hundra "titthål" in i det samtida musiklivet. Det har handlat om allt från Dolly Parton i Globen och Manic Street Preachers på Brixton Academy i London till Musik direkts semifinal i Kristianstad och Patet 90 på mc-klubben "De feta" i Eksjö. Även om det mesta är skildringar från Skåne, och då främst Malmö och Lund, finns det en del konserter från övriga landet och även en del i utlandet.

Förutom seminariet där konserten som vi var på gemensamt analyserades, får studenterna en skriftlig instruktion inför uppgiften (bilaga 1). Här finns några frågor som studenterna uppmanas att förhålla sig fritt till såsom till exempel:

Vad är det för slags musik som spelas? Vad handlar texterna om, verkar de vända sig till någon särskild kategori? Gestaltas, iscensätts eller förkroppsligas musiken på ett speciellt sätt av musiker och publik? Vilka kläder och symboler förekommer bland musikerna och publiken? Vilka befinner sig i publiken (ålder, kön, klass, etnicitet)? Vad gör publiken? Hur är konsertlokalen utformad?

De flesta studenterna tar fasta på många av dessa frågor, men de lägger tyngdpunkten ganska olika. För forskaren som vill ha svar på motsvarande frågor finns det alltså här ett material att tillgå. Jag ska i det följande ge några exempel på vad materialet har att erbjuda. Min ambition är inte att analysera materialet utan visa på dess mångfald och locka till forskning.

Publiken

Nästan alla texter innehåller beskrivningar av publiken. Eftersom vi i instruktionen bett studenterna att skärpa blicken innebär detta att de reflekterar över saker som de annars inte skulle uppmärksammat vid ett konsertbesök. Fredrik berättar:

Något som överraskar mig är den stora blandningen mellan folket som är där för att kolla på Volbeat. Allt från de typiska översminkade festprissarna i klänningar och skjortor till femtio+ med skinnväst, brylkräm och en kam när till hands till den typiska hårdrockaren med en gammal sliten Metallica tröja. Det som också gör mig så överraskad är det inte känns som att gå på en vanlig hårdrockskonsert. En första blick över publiken får mig att konstatera att det är ganska jämn fördelning med tjejer och killar, något jag inte är van vid men absolut välkomnar.

Camilla gick ut en afton för att se Zombies och gjorde en iakttagelse om olika könsmönster i olika generationer:

Kön ringlar sig utanför och jag får stå och frysa, men det kan det kanske vara värt. Två medelålders män i kön diskuterar band och instrument. Redan i kön blir det tydligt vad publiken består av. Den största delen verkar vara musiknördar med koll på vilket band de ska se. Man betalar inte 295 kronor för att fördriva sin tid en söndagskväll. När jag kommit in blir publikens art ännu tydligare. Den består främst i två läger; medelålders män och unga vuxna, både män och kvinnor. Runtomkring i lokalen går smått fetlagda män, 50+, med svarta tröjor med vitt tryck. Dessa tröjor bärs av medlemmar i en malmötisk 60-tals förening. Det är denna klubb som arrangerar 60-talstältet på Malmöfestivalen varje år. Övriga medelålders män bär antingen städade Malmströms-kompositioner eller slitna jeans med urtvättad t-shirt. Till den sistnämnda hör också långt ovårdat hår. Bland denna åldersgrupp är kvinnorna mer eller mindre obefintliga. Att gå på konsert verkar vara en mannens göra när man passerat ett visst åldersstreck. Så är det inte bland de yngre. De unga männen och kvinnorna är till viss del klädda i kläder och attribut med 60-tals referenser; svarta bågar, poppiga frisyrier och stuprörs-brallor. Förvånande är det gäng på 10-15 ungdomar med palestinasjalar som står längst fram och hänger mot scenkanten.

Före och efter konserten

I många av skildringarna börjar studenterna att beskriva timmarna innan konserten. Här öppnar sig ett helt nytt forskningsfält som handlar om att en konsert omgärdas av en mängd ritualer. Maria berättar följande om dagen hon skulle se Depeche Mode:

Efter den långa lunchen med förväntningar inför kvällen och mätta magar begav jag och Louise oss vidare till en park. Denna park tog under eftermiddagens gång emot fler och fler strömmar av människor med filter och färgstarka kassar från Systembolaget. Jag och Louise njöt av solskenet, varandras sällskap och kall öl samtidigt som vi väntade in ett par vänner till mig (...).Människor fortsatte att strömma in till parken och fler och fler människor med t-shirtar och linnen signerat Depeche Mode började synas.

Det var en obeskrivligt skön atmosfär i parken där förväntningarna inför kvällen började koka sig allt större.

Daniela värmdes upp hemma:

Jag sitter just nu och väntar på att några vänner ska komma hem till mig, för vi ska först titta på några gamla W.A.S.P-videos och bli nostalgiska. Hade det varit en lördag hade antagligen vin- och ölflaskorna stått på bordet vid det här laget, men det är söndag och man ska upp och jobba nästa dag. Därför kör vi "light"-varianten med läsk och diverse onyttigheter som skall inmundigas till musiken och videosen. Vi har bestämt oss för att strunta i förbandet, för ingen har hört talas om dem och ingen har något intresse av att se dem, så vi väntar med att ge oss dit lagom till att just W.A.S.P ska upp på scen.

När musiken tystnat upplöses inte publiken utan fortsätter på egen hand i andra lokaler.

Dan ger en målande skildring av en efterfest:

Efter konsertens slut så hamnar jag även på en miniefest där en medlem ur ett av Malmös postrockband, Scrapes of Tape, ingår. Där bjuds det på Lord Calvert whisky vilket även detta signalerar medelklass, visserligen fanns det också Prippsblås sommaröl 3,5%, den med limesmak, och det är väl mera en dryck som passar till arbetarklassiga Tomas Ledin lyssnare, men vad fan, den är ju god och Ledin har ju gjort en hel del shyssta låtar. Samtalet efteråt handlar just mest om Ledin och obskyra personligheter såsom Genesis P Oridge och band såsom Throbbing Gristle och Physich Tv, det blir en del vanligt fyllesnack också. På Teven visas en gayporrfilm med engelska naziskins så diskussionen glider in på nazismens stora gayfaktor vilket borde vara en paradox eftersom nationalsocialismen, både den gamla och den nya, tar starkt avstånd från homosexualitet, men Ernst Röhm fick ju hållas ett bra tag och blev först avrättad när SA blev för stora. Vi talar överhuvudtaget inte om spelningen vi nyss bevittnat av Yo La Tengo

För Marinoss slutar kvällen efter en Mustachkonsert lugnare:

Vi väljer att gå och äta något på ett kebabställe som ligger vägg i vägg med KB. Väl sittandes med varsin kebab i näven diskuterar jag och de andra kvällens upplevelse. Vi är rörande överens om att det var en mycket bra konsert. Jag och min fru går hem efter en lyckad utekväll med mycket hårdrock i Malmö.

Några tankar

Inledningsvis bjöd jag in till en diskussion om dokumentation av populärmusiken som kulturarv. Jag har i detta paper visat på *ett* sätt att arbeta med detta. Genom studenterna på kursen Rockmusik, ungdom och samhälle blir en del av vår samtids rockhistoria dokumenterad.¹ Detta är delvis något annat än de klassiska insamlingarna av folkminnen som byggde på att folk skulle berätta om det förgångna. Sådan slags insamling av rockminnen är också eftersträvansvärd, men det är hög tid att börja; de som var unga på 50-talet börjar bli gamla.

Varför ska vi då skapa nytt material? Ska inte detta göras utifrån de behov vi har i våra specifika forskningsprojekt? Jo, men det finns också skäl till att vi ska dokumentera mer generellt. Förvisso vet vi inte vilka frågor framtidens forskare kommer att ställa, men genom att dokumentera det som annars kommer att förflyktigas ger vi dem åtminstone en möjlighet. Det är också så att ny empiri i sig kan generera nya frågor och därmed utveckla forskningsfältet.

¹ Allt material som skapas av studenterna i kursen Rockmusik, ungdom och samhälle katalogiseras och deponeras på Svenskt rockarkiv i Hultsfred. Till konsertanalyserna hör ett register där man kan söka efter författare, bandnamn, ort och år. I kursens arkiv ingår också examinationsuppgifterna i delkurs 2. Dessa består i populärvetenskapliga artiklar utifrån en artist, grupp eller ett fenomen inom rockkulturen.

Bilaga 1: Instruktion för fältstudie

Denna uppgift går ut på att ni ska recensera – eller snarare skriva ett reportage om – en rock-konsert. Det kan ju förefalla vara en självklar och enkel sak, men vad är egentligen en konsert? Enligt Svenska Akademiens Ordbok betyder konsert samklang. I denna mening är det förstås framför allt samklang bland dem som framför ett stycke musik som åsyftas. Under en konsert uppstår emellertid ofta vad recensenter kallar ”atmosfär”. Då åsyftas snarare interaktion mellan musik, musiker, publik och kanske också konsertlokal. Atmosfär kan i detta avseende betraktas som ett resultat av att flera olika mikroelement samverkar. I denna uppgift vill vi att ni funderar över hur atmosfär eller samklang skapas. Det är förstås också möjligt att fundera över om samklang verkligen uppstår. Om så inte är fallet, varför inte?

Det finns några frågor som kan hjälpa er att ”se” en konsert med analytiska glasögon på näsan, frågor som på olika sätt är kopplade till den litteratur ni har läst under kursen.

Vad är det för slags musik som spelas? Vad handlar texterna om, verkar de att vända sig till någon särskild kategori? Gestaltas, iscensätts eller förkroppsligas musiken på ett speciellt sätt av musiker och publik? Vilka kläder och symboler förekommer bland musikerna och publiken? Vilka befinner sig i publiken (ålder, kön, klass, etnicitet)? Vad gör publiken? Finns det olika grupperingar i ”publikhavet”? Hur är konsertlokalen utformad? Sammantaget kan dessa frågor få er att fundera över vilken identitetsskapande betydelse konsert kan ha. Bidrar den till att förstärka sammanhållningen i en ”vi-grupp” avskärmad gentemot ”de andra”. Tala gärna med några ur publiken om varför de är där och vilken betydelse konserten har för dem.

Det finns ytterligare en dimension i detta som kan vara svårare att fånga i just denna uppgift men som kan vara viktig att fundera över. En konsert kan betraktas som en slags ritual med ett tydligt, före, under och efter. Före konserten byggs kanske förväntningar upp som bidrar till att skapa atmosfär under konserten, men för högt ställda förväntningar kan förstås också leda till besvikelse. Oavsett om det är en atmosfärrik eller -fattig erfarenhet så är det tänkbart att publiken efteråt samtalar om konserten vilket bidrar till att skapa en vi-känsla, ”vi var där”. Samklangens fortsätter med andra ord att leva utanför den tid och det rum som konserten har utspelat sig i. Kommer just denna konsert att sätta avtryck i publikens medvetande och minne? Varför? Varför inte? Kanske kommer den bara att bli hågkommen av vissa delar av publiken?